

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΤΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1938

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
42 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 42
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ. Α. ΠΡΟΣΚ. Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΑΙ « ΔΑΦΝΑΙ » ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡΙΟΣ ΔΑΠΟΝΤΕΣ

Μαθητής γυμνασίου ὁ καλὸς καὶ ἀλησμόνητος φίλος Παῦλος Νιρβάνας εἶχε γίνεи «λόγιος νέος» καὶ ἀπὸ τότε εἶχεν ἀρχίσει «ὁ συγγραφεὺς νὰ σκιρτᾷ στὰ σπλάχνα» του. Εἰς τὴν «Γλωσσικὴν αὐτοβιογραφίαν», — τὴν ὁποίαν προτοῦ τυπωθῆ ἔγὼ ἤκουσα⁽¹⁾ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Παύλου Νιρβάνα — ὁ μακαρίτης διηγεῖται, πῶς ἀκριβῶς γυμνασιόπαις «κατέχων τὴν γλῶσσαν» κατεσκεύαζε τὰ πρῶτα αὐτοῦ φιλολογικὰ δοκίμια, τὰ ὁποῖα ἐφημερίδες τοῦ τότε καιροῦ εὐχαρίστως «παρέδιδον στὴν ἀθανασία». Ἀλλὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ποιητικὴν συλλογὴν ἐδημοσίευσεν ὁ Παῦλος Νιρβάνας μετὰ τὸ πραγματικόν του ὄνομα τὸ 1884, ὄχι πλέον μαθητὴς τοῦ γυμνασίου, ἀλλὰ φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς. Ὁ ἀκριβὴς τίτλος τῆς συλλογῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία σήμερον εἶναι πολὺ δυσέρυτος, ἔχει ὡς ἑξῆς :

« ΠΕΤΡΟΥ Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΔΑΦΝΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΕ' ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ

1884 »

Ἀποτελεῖται δὲ ἡ συλλογὴ ἐκ 40 σελίδων (σχήματος 8ου), ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ εἶναι λευκαὶ καὶ ἄνευ ἀριθμῶν· ἡ δὲ τυπογραφικὴ αὐτῆς ἐκτέλεσις εἶναι — ἀνα-

(1) Ὡς διάλεξιν τὸν Μάρτιον τοῦ 1905 εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν «Παναθηναίων». Οἱ ἀκροαταὶ ἦσαν μόλις 77. Ὁ αὐτοβιογραφούμενος ἐφέρει τὴν στολὴν τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ! (Πρβλ. «Παναθηναϊα» τόμ. Θ', 1904-1905, σελ. 374-375). Ἐπειτα, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1905, ἐδημοσιεύθη αὐτοτελῶς ἡ «Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία» τοῦ Παύλου Νιρβάνα.

λόγως πρὸς τὰς τότε συνθήκας — σχεδὸν ἀριστουργηματικὴ. Περιέχει δὲ ἡ συλλογὴ τρία διεξοδικὰ ἐπίκαιρα ποιήματα, τῶν ὁποίων προτάσσεται πρόλογος εἰς τὴν καθαρῶσαν, μετὰ τὸν τίτλον: «1821—1884» καὶ μετὰ τὸν στίχον τοῦ Βερανζέρου ἐπὶ κεφαλῆς :

C'est là, c'est là que je voudrais mourir.

Ἡ «Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων» τοῦ Λαρισαίου διδασκάλου τοῦ Γένους Κωγσταντίνου Μ. Κούμα καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη μνημονεύονται ἀποδεικτικῶς εἰς τὸν πρόλογον τῶν «Δαφνῶν». ὅπου ὁ Παῦλος Νιρβάνας ἐκθέτει τὰς περὶ Ἑλλάδος καὶ Ἑλληνισμοῦ σκέψεις του· ἀλλὰ τὰς σκέψεις αὐτὰς διανθίζει καὶ μετὰ ἀναμνήσεις σχετικὰς πρὸς τὸν Ρήγαν Φεραῖον καὶ τὸν Βίκτωρα Οὐγκῶ καὶ μετὰ στίχους τοῦ Βερανζέρου, τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σολωμοῦ· τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ παραθέτει τοὺς στίχους ἐκ τοῦ Ὑμνου τῆς Ἐλευθερίας περὶ τῶν Ἑλληνίδων

πῶς τὸ στήθος κάθε μιᾶς
γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καὶ λευτεριάς,

χωρὶς ὁμῶς ν' ἀναφέρῃ καὶ τὸν ποιητὴν τῶν στίχων αὐτῶν.

Ἐκ τῶν τριῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα περιέχουσιν αἱ «Δάφναι» τοῦ Παύλου Νιρβάνα, τὸ πρῶτον ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν: «ΚΕ' ΜΑΡΤΙΟΥ 1884, ποίημα ἀπαγγελθὲν [ἐν Πειραιεῖ], τῇ προσκλήσει τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Δήμου, ἐν τῇ πλατεῖα Θεμιστοκλέους»⁽¹⁾. Ἡ 25 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1884 ἐωρτάσθη καθ' ὅλην τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν διασπο-

(1) Εἰς [] ἔθεσα τὰς προσθήκας τῆς ταπεινότητός μου.

ράν μετ' ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος καὶ συγκινήσεως. Αἱ τότε ἡμερίδες καὶ τὰ περιοδικά, μάλιστα ὁ «Ἑσπερος» τῆς Λειψίας καὶ ἡ «Ἑβδομάς» καὶ τὸ «Ἀττικὸν Μουσεῖον» τῶν Ἀθηνῶν, ἔδωκαν ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἑορτασμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς. Ἰδίως αἱ Ἀθηναῖαι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἑορτάσαν τότε τὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀνεξαρτησίας κατὰ τρόπον μεγαλοπρεπῆ καὶ συγχρόνως λαϊκόν. Συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα, ρήτορες εἰς τὰς τρεῖς κυριωτάτας πλατείας τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν σημαιοστολιστοῦ Πειραιῶς, ἐξεφώνησαν λόγους πανηγυρικοὺς, τονίζοντες τὴν σημασίαν τῆς 25 Μαρτίου, ἠθοποιοὶ ἀπήγγειλαν καὶ ψάλλται ἔψαλλαν σχετικά πρὸς τὴν ἡμέραν ποιήματα. Οἱ δὲ τάφοι τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη καὶ τοῦ Ἀναστασίου Ρομπότση καὶ ὁ πάρων «Ἄρης», τὸ ἐνδοξὸν πλοῖον τοῦ Ἀναστασίου Τσαμαδοῦ, ὁ μέτοχος πολλῶν ναυτικῶν ἀγώνων τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἐν ἐνεργείᾳ μονὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου μέχρι τοῦ 1900 περίπου, μετεβλήθησαν εἰς προσκυνητάρια μάλιστα τοῦ Ὑδραϊκοῦ στοιχείου τῆς πόλεως. Ὁ δῆμος τοῦ Πειραιῶς πρὸς τοῖς ἄλλοις διωργάνωσε στέψιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Θεμιστοκλέους, «τοῦ ἥρωος τῆς Σαλαμίνας καὶ οἰκιστοῦ τοῦ Πειραιῶς» ἢ τοιαύτη ἀπόφασις τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς τῆς γείτονος πόλεως ἐφάνη ἀκατανόητος καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς καὶ εἰς τὸν κ. Δημήτριον Γρ. Καμπούρογλου, ὁ ὁποῖος τότε προέτεινεν, «ὅπως ὁ δῆμος Ἀθηναίων κατὰ τὴν νέαν 25 Μαρτίου καταθέσῃ κατὰ μίμησιν στέφανον τῷ Κέκροπι»⁽¹⁾. Ἐξ ὄλων τῶν ρητόρων τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1884 διεκρίθησαν δύο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ γηραιὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Θεόδωρος Ἀφεντούλης, ὁ συγγραφεὺς τῶν «Φιλολογικῶν παρέργων» καὶ κατ' ἐπανάληψιν κριτῆς ποιητικῶν διαγωνισμῶν⁽²⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ δεκαοκταετὴς φοιτητὴς τοῦ αὐτοῦ Πανεπιστημίου Πέτρος Κ. Ἀποστολίδης, ὁ μετὰ ταῦτα Παῦλος Νιρβάνας. Κατὰ παράκλησιν τῆς πρὸς ἑορτασμὸν τῆς 25 Μαρτίου 1884 κατηρτισμένης ἐπιτροπῆς τοῦ δήμου Πειραιῶς, «μετὰ τοὺς καταλλήλους πανηγυρικοὺς» ἀπήγγειλεν ὁ Παῦλος Νιρβάνας «περὶ λύχνων ἁφᾶς, ἐν μέσῳ [τῆς] μυριοφώτου πλατείας [Θεμιστοκλέους]»⁽³⁾ τὸ ποίημα, τὸ ὁποῖον πρῶτον ἔταξεν εἰς τὰς «Δάφνας». Ὁ νεαρὸς Παῦλος Νιρβάνας ἐνεθουσίασεν ἀληθῶς τὰ πλήθη τῆς πλατείας Θεμιστοκλέους· ἡ ἑσπέρα ἐκεῖνη ἐσημείωσε τὸν μέγαν θρίαμβον τῆς νεότητος τοῦ

λαμπροῦ λογογράφου, θρίαμβον, τὸν ὁποῖον ὁ μακαρίτης καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γήρατος εὐχαρίστως ἐνεθυμεῖτο.

Ἡ «ΚΕ' Μαρτίου» τῶν «Δαφνῶν» τοῦ Παύλου Νιρβάνας εἶναι καὶ αὕτη σημεῖον τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπαύγασμα τοῦ πατριωτικοῦ ἰδανικοῦ, τὸ ὁποῖον φωτίζει τὴν πρῶτην παραγωγὴν ἐκείνου. Καὶ περιέχει μὲν τὸ πρῶτον ποίημα τῶν «Δαφνῶν» πολλὰς κοινοτοπίας, ἀλλὰ περιέχει καὶ στοιχεῖα προδρομικὰ τῆς συλλογῆς «Παγὰ λαλέουσα». Ἰδὲ τοὺς πρῶτους στίχους τῆς «ΚΕ' Μαρτίου» τῶν «Δαφνῶν» :

Γιατί, γιατί σά σήμερα ὁποῦ σκορπάει ὁ Μάρτης
Ὁλόγυρα τίς χάρες του, κι' ὄλη τῆ γῆ στολίζει,
Ποῦ κάθε δένδρο καὶ κλαδί μοσχοβολᾷ κι' ἀνθίζει,
Ποῦ χελιδόνια ὀλόμαυρα τριγύρω φτερουγίζουν,
Κ' ἡ θάλασσα καμαρωτῆ τὸ περιγιάλι γλύφει,
Γιατί ἡ ψυχὴ μου ἀθέλητα, γιατί νά ξεπετάῃ,
Σὲ περασμένες ὁμορφιές, σὲ περασμένα χρόνια ;
Γιατί ἀξάφνου σ' ὄνειρο ὁ νοῦς μου σάν νά τρέχη,
Θαρρῶ πῶς ἀκουρμένομαί τῆς Λαύρας τὴν καμπάνα,
Καὶ πῶς ξανοίγω ἀξάφνα 'ς τοῦ Γερμανοῦ τὰ χέρια,
Τὴν γαλανὴ τῆς λευθεριάς καὶ τοῦ Χριστοῦ σημαία ;
Γιατί ὁ νοῦς μου σήμερα 'ς τὰ περασμένα τρέχει ;
Καὶ ἡ καρδιά μου ἀθέλητα γιατί γοργοχτυπάει ;
Γιατί ; Καὶ ποῖος ἀπὸ σᾶς, καὶ ποῖος δὲν τὸ γνωρίζει,
Ποῖος Ἑλληνας, ποῦ ἔμαθε ἀπὸ παιδί νά κἀνη
Στὴν ἐκκλησιὰ του τὸ σταυρὸ καὶ νά μεταλαβαῖνη...

Τὸ δεύτερον ποίημα τῶν «Δαφνῶν» ἔχει τὸν τίτλον «Ὁ θάνατος τοῦ ἀγωνιστοῦ» καὶ εἶναι ἀφιερωμένον «τῇ σκιᾷ Νικολάου Σκούρτη», ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἀκριβῶς τὴν 25 Μαρτίου 1884. Τὸν γηραιὸν τοῦτον Ὑδραῖον μέτοχον τῆς Ἐπαναστάσεως «παῖς ἔτι — λέγει ὁ Παῦλος Νιρβάνας⁽⁴⁾ — ἤκουον διηγούμενον τὰ κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐποχὴν, δακρύων καὶ συγκινούμενος». Παραθέτω τοὺς πρῶτους στίχους καὶ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ :

Τὸν κόσμον ἀλησμόνησες καὶ τὴ ζωὴ ἀρνήθης . . .
Γιὰ ξύπνησε, παππούλη μου ! Πάρα πολὺ κοιμήθης.
Ξύπνα, παππούλη, ὁ ὕπνος σου ὄνειρατα σοῦ φέρνει
Καὶ τὴν ψυχὴ σου ἀθελα σὲ τρόμο συνεπαίρνει !
Γύρω λαλοῦνε τὰ πουλιά κι' ἡ ἀνοιξὴ χαράζει,
Μον' τῆ δική σου τὴν καρδιά τὴν τρώει τὸ μαράζι.
Παππούλη μου, παραμιλᾷς, παππούλη μου, φοβᾶμαι
Γιὰ σήκω γιὰ περίπατο χεροπισαστοὶ νά πάμε !
Παντοῦ σημαίες γαλανές ἀπλώνουν κι' ἀπ' ἀνάρρηα
Γύρω τουφέκια ρίχνουνε ὄλα τὰ παλληκάρια,
Γιατ' εἶναι, λένε, σήμερα ἡμέρα ἀγιασμένη
Καὶ τὸ Εἰκοσιένα μας γιορτάζουν, μαζωμένοι !
.
Λέει ὁ μικρὸς ὁ ἐγγονός 'ς τὸ γέρο, ποῦ κοιμᾶται,
Κι' ὁ γέρος μέσ' 'ς τὸν ὕπνο του θαρρεῖς πῶς ἀ-
[φουγγράται.
Καὶ, σάν 'ς ὄνειρατα γλυκὰ ὁ νοῦς νά τὸν πλανᾷ,
Γλυκὰ χαμογελάει !

(1) Ἰδὲ τὸν πρόλογον τῶν «Δαφνῶν».

(1) «Δελτίον τῆς Ἑβδομάδος», ἔτος Α', ἀριθ. 5 (1 Ἀπριλίου 1884) σελ. 2.

(2) Αὐτόθι (ἄρθρον I. M. Δ[αμβέργη]) :

(3) Αἱ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν φράσεις ἔχουσα ληφθῆ ἔκ τοῦ προλόγου τῶν «Δαφνῶν». Αἱ ἐντὸς [] λέξεις εἶναι προσθηκαὶ τῆς ταπεινότητός μου.

Ὁ Παῦλος Νιρβάνος μετὸν κ. Δημ. Γρ. Καμπούρογλου.

Ἔ Τὰ δύο πρῶτα ποιήματα τῶν « Δαφνῶν » εἶναι γλωσσικῶς ἡ αὐγὴ τοῦ μετὰ ταῦτα ἔργου τοῦ Παύλου Νιρβάνου, δείγματα τῆς βαθμιαίας στροφῆς του πρὸς τὸν δημοτικισμόν. Τὰ ρεύματα τῆς νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς καὶ αἱ « Ἀτθίδες αὔραι » τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, αἱ ὁποῖαι πρὸ ὀλίγου εἶχον πνεύσει ἐκ τοῦ Βορρᾶ (1), εἶχον δροσίσει ἀρκετὰ τὰς « Δάφνας » τοῦ Παύλου Νιρβάνου. Ἀλλ' ὅτι ὁ « λόγιος νέος » δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποτινάξει τὰ δεσμὰ τοῦ ψυχροῦ καὶ νεκροῦ λογιωτατισμοῦ, μαρτυρεῖ τὸ τρίτον ποίημα τῶν « Δαφνῶν », μετὸν τίτλον « Ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κειμηλίων τοῦ Ἀγῶνος ».

Κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Μπάμπη Ἀννίνου, ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ φιλολογικὸς σύλλογος « Παρνασσός » διωργάνωσαν τὴν πρώτην συστηματικὴν « Ἐκθεσιν μνημείων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ». Τὰ ἐκθέματα ἦσαν κυρίως εἰκόνες καὶ ἄλλα ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, σημαῖαι, « σινάλια τῶν μπουρλότων », ἀκροστόλια, ὄπλα, ἔγγραφα, ἔντυπα καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα σχετιζόμενα πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τοὺς ἐργάτας αὐτῆς. Τὰ ἐκθέματα εἶχον ἐκτεθῆ ἔντὸς τῶν αἰθουσῶν καὶ τοῦ προαυλίου τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Ἡ ἔναρξις τῆς

ἐκθέσεως ἐγένετο ἐπισήμως τὴν 25 Μαρτίου 1884 διὰ λόγου τοῦ ἐθνικοῦ ἱστορικοῦ Κωνσταντῖνου Παπαρηγοπούλου, διήρκεσε δὲ ἡ ἐκθεσις ὀκτῶ ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας πολυάριθμοι ὑπῆρξαν οἱ ἐπισκέπται, ἀλλὰ καὶ οἱ ψάλται αὐτῆς (2). Παραθέτω τὰς πρώτας καὶ τὰς τελευταίας στροφὰς τοῦ σχετικοῦ ποιήματος τοῦ Παύλου Νιρβάνου :

I

Τὴν κεφαλὴν μου ἀσκεπὴς ὦ ! ἀφετε νὰ κλίνω
 ἴβρὸ τοῦ συμπλέγματος αὐτοῦ τῶν ἱερῶν εἰκόνων,
 Καὶ εὐλαβῶς τὴν χεῖρά μου τὴν τρέμουσαν νὰ τείνω
 Πρὸς ἔνδοξα ἐρείπια παρφορημένων χρόνων !
 *Ω ἀφετέ με προσφιλεῖς μορφὰς νὰ ἀτενίσω
 Κ* εἰς τὴν ἀγίαν μνήμην των δάκρυ θερμὸν νὰ χύσω!

Τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος μας τὴν ἔνδοξον Ἑλλάδα
 Εἰς σεβαστὰ ἐρείπια ποθῶ νὰ προσκυνήσω,
 Νὰ ἴδω τοῦ Πυρπολητοῦ τὴν ὀλεθρίαν δᾶδα
 Καὶ τοῦ Καραϊσκάκη μου τὴν σπάθην ν' ἀτενίσω !
 Νὰ ἀσπασθῶ τὸ λάβαρον τοῦ Γερμανοῦ τὸ θεῖον
 Καὶ ἔνθους ψάλτης νὰ γενῶ ἐν μέσῳ ἐρειπίων !

VII

Ὁπλα ἄτινα ἔστεφεν ἡ δάφνη τῶν αἰώνων
 Εἶναι ἀγίων ἄγια τῆς προσφιλοῦς πατρίδος

(1) Αἱ « Ἀτθίδες αὔραι » τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ ἐξεδόθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Λονδίῳ τῷ 1883 (Trübner and Co), καὶ πάλιν τῷ 1884 εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἔκδοσιν αὐτόθι.

(2) Πρβλ. προχείρως τὸ « Δελτίον τῆς Ἑβδομάδος », τοῦ ἔτους 1884, ἀριθ. 1, σελ. 2, ἀριθ. 3, σελ. 1, ἀριθ. 4, σελ. 1-3, ἀριθ. 5, σελ. 2-3.

Εἶν' ἱστορία ζωντανή αὐτὰ ἐνδόξων χρόνων
Καὶ γενεᾶς μνημόσυνα σεπτῆς καὶ ἠρωίδος !
*Ἐδῶ σημαίης ἔνδοξον βράκος μικρὸν ἀπλοῦται
Κ' ἐπιχαρίτως παρ' αὐτὸ σπάθη σεπτῆ κυρτοῦται !

*Ἐδῶ ἐν ὄπλον καὶ ἐκεῖ ἐν ζευγος πιστολίων,
*Ἐδῶ τὸ χαίνον στόμιον χαλκίνου τρομπονίου
Καὶ παρ' αὐτὸ ἐν ἔνδοξον, ἐν μελανὸν σχοινίον !
Κάννη ἐδῶ ἀστράπτουσα ἐνδόξου τουφεκίου
Καὶ μία σφαῖρα, παρεκεῖ ἐν πυροβόλου τμήμα,
*Ἐν γράμμα, εἰς δακτύλιος, ἐν καπνισμένον σῆμα !
Εἶν' ἱστορία μας αὐτὰ, ἡ ζῶσα ἱστορία,
Καὶ τῶν νεκρῶν πατέρων μας σεπτῆ κληρονομία !

VIII

*Ἐντὸς Πανθέου Ἰσταμαί, ἐν μέσω τῶν ἁγίων
Καί, τρέμων, κύκλω τὰ σεπτὰ μνημεῖα ἀτενίζω,
Τὸν νοῦν μου εἰς τὰ παρελθόν τὸ ἔνδοξον βυθίζω
Καὶ ἐν σιγῇ ἀναπολῶ τὰ παλαιὰ μεγαλεῖον !
*Ἐντὸς Πανθέου Ἰσταμαί... ἔντὸς τοῦ Παρθενῶνος,
*Ἐνθα ὑπνώττει ἡ Ἑλλάς τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος !

Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Παύλου Νιρβάνα, αἱ «Δάφναι», προεκάλεσαν ἐν πρώτοις μίαν κριτικὴν *φλογερὰν* καὶ *θερμὴν*, ὡς ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος Νιρβάνας ἐχαρακτήριζεν αὐτήν. Ἐδημοσιεύθη δὲ ἡ κριτικὴ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ἰγγλέση⁽¹⁾, διευθυντοῦ τοῦ τότε ἐκδιδόμενου περιοδικοῦ «Ἀττικὸν Μουσεῖον». Παραθέτομεν ἀμέσως τὸ κείμενον τῆς κριτικῆς, ὃ δὲ ἀναγνώστης θὰ ἐννοήσῃ διατὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῆς ὡς *φλογερὰς καὶ θερμῆς*: «ΔΑΦΝΑΙ» κτλ. τὸ κομψὸν τοῦτο τομίδιον περιλαμβάνει ἐν εἴδει προλόγου σύντομον ἀποψιν τοῦ 1821 — 1884 μετὰ *φλογεροῦ* αἰσθήματος καὶ ποιητικῶν εἰκόνων γεγραμμένην, ποιήμα ὁμοίως *φλογεροῦ* πατριωτισμοῦ ἀπαγγελθὲν τῇ προσκλήσει τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Δήμου ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς καὶ δύο ἕτερα τὸ μὲν εἰς τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θανόντα ἀγωνιστὴν Ν. Σκούρτην, τὸ δὲ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κειμηλίων τοῦ Ἀγῶνος ὡσαύτως μαρτυροῦντα τὴν ὑπαγόρευσιν *θερμοῦ* καὶ εὐγενοῦς πατριωτισμοῦ τοῦ φιλομούσου τοῦ γείτονος Πειραιῶς φίλου κ. Ἀποστολίδου, ὅστις ἐξ ἴσου λατρεύει τὰς Μούσας καὶ τὸν Ἱπποκράτην»⁽²⁾.

Σοβαρὰν κριτικὴν περὶ τῶν «Δαφνῶν» ἐδημοσίευσε τὸ ἐν Λειψία ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ἐσπερος»⁽³⁾, εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ὁποῦ ὁ Παῦλος Νιρβάνας ἦτο ἤδη προηγουμένως γνωστός⁽⁴⁾:

(1) Κατέχω ἀντίτυπον τῶν «Δαφνῶν» μετὰ τὴν ἰδιόγραφον ἀφιέρωσιν: «Τῷ φιλάτῳ μοι Νίκῳ Ἰγγλέση, ἐκτιμῆσεως καὶ ἀγάπης τεκμήριον Π. Κ. Ἀποστολίδου». Ὁ γραφικὸς χαρακτήρ τοῦ Παύλου Νιρβάνα ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν — ὡς βλέπω — δὲν μεταβλήθη.

(2) «Ἀττικὸν Μουσεῖον», τόμ. Β' (1884/5) σελ. 32.

(3) Τόμ. Δ' (1885), σελ. 20.

(4) Ὁ «Ἐσπερος», τόμ. Β' (1882/3), σελ. 370-371, εἶχε δημοσιεύσει τὴν ὑπὸ τοῦ Παύλου Νιρβάνα διεσκευασμένην μετάφρασιν τοῦ Τορκουεμάδα τοῦ Οὐγ-

«Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τῷ τεύχει τούτῳ περιεχομένων τριῶν πατριωτικῶν ποιημάτων, αἰσθάνεται τις τὸ γε νῦν ἔχον εἶδος προκαταλήψεως ἐν γένει κατὰ τῶν ποιητικῶν ἐκείνων προϊόντων, ἅτινα ἀπήχησις ὄντα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν θουρείων τῆς μεγάλης Ἐποποιίας τοῦ Εἰκοσιένα ὑμνητῶν, Σολωμοῦ καὶ Βαλαωρίτου, ἢ μᾶλλον μετὰ κόρου ἀναμύσεις γνωστῶν φράσεων, ἀντικατόπτρισις γνωστῶν εἰκόνων καὶ πολλάκις πολλαχῶς ἐξυμνησθέντων τόπων, εἰς τὴν χαλάρωσιν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἐπίρρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος συντελοῦσι... Ἡ κριτικὴ δριμεῖα ὀφείλει ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν κατακλυσάντων τὴν ἄλλως τε οὐχὶ πλουσίαν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν τοιοῦτου εἴδους ποιητικῶν ὀνθυλευμάτων. Τὸ Εἰκοσιένα ἐξυμνήθη δεόντως. Τὸ ἔψαλλον ἐκεῖνοι οἵτινες τὸ εἶδον, τὸ ἐθεοποίησαν ἐκεῖνοι οἵτινες τὸ ἔψαλλον, τὸ ἐλάτρευσαν ἐκεῖνοι οἵτινες τὸ ἐθεοποίησαν. Ἐκ τούτου ὁ θεσπέσιος τῆς Ἐλευθερίας ὕμνος. Μέγαν παραλογισμόν ἤθελέ τις βεβαίως ἐκφέρει, ἂν παντελῶς ἀπηγόρευε τοῖς νεαροῖς τῆς Μούσης ἱεροφάνταις τὴν καθόλου ἐξύμνησιν τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι μεγάλοι πρότερον ἀοιδοὶ ἐνθέως ἐξύμνησαν αὐτήν. Οὗτος βεβαίως ἤθελε βλασφημήσει. Ἐκεῖνο ὅπερ κατακρίνομεν, εἶναι, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ἢ ὀχληρὰ ἐπανάληψις γνωστῶν φράσεων, εἰκόνων καὶ τόπων, ἢ παταγώδης καὶ προκρουστικὴ τῶν μεγάλων ἐκείνων γεγονότων ἀπεικόνισις. Δὲν δύναται τις ἄρα γε, ὑπὸ τοῦ θείου ἐκείνου πυρὸς διαφλεγόμενος, τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ὠραίαν ἡμῶν Ἑλλάδα ἀνευ τῶν *καρνοφυλλίων*, τῆς *Λαύρας* καὶ τῆς *γοουστάνελλας*; Ἐπαναλαμβάνων τις ἀκαταπαύστως καὶ χάριν πολλάκις τοῦ χαίνοντος τοῦ ρυθμοῦ, τὰς εὐήχους μὲν ἀλλὰ μόνον ἱστορικῆς ἀξίας λέξεις ταύτας, ὑμνεῖ ἄρα γε τὴν Ἑλλάδα κάλλιον τοῦ Βερανζέρου, ὅστις διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτοῦ ἀσμάτων ἱσαριθμούς εἰς τὸ στέμμα τῆς μητρὸς ἡμῶν ἐπέθηκεν ἀδάμαντας; Τὰ τὸν κόσμον συνταράξαντα μεγάλα ἐκεῖνα γεγονότα ἐξυμνήθησαν δεόντως, ὡς ἡ Ἰλιάς ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, ὁ Ἀπολεσθεῖς Παράδεισος ὑπὸ τοῦ Μίλτωνος, ὁ Φαῦστος ὑπὸ τοῦ Goethe. Ὅπως λοιπὸν ἤθελέ τις ἱεροσυλήσει ἂν, κήρινα πτερὰ Ἰκάρου περιβαλλόμενος, ἐπεχειρεῖ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀπρόσιτα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ἐδέμ ὕψη, ἤθελεν ἐπίσης βέβηλον διαπράξει ἔργον ὃ ἐπιχειρῶν νὰ ψάλῃ τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ, τὸν Κανάρην

κῶ. Πρβλ. ὅσα σχετικὰ γράφει ὁ Παῦλος Νιρβάνας, Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία, (ἐκδ. «Παναθηναίων» 1905) σελ. 21. Ὁ Γ' τόμος (1883/4) τοῦ «Ἐσπερου», σελ. 68, περιέχει χρονογράφημα τοῦ Πέτρου Κ. Ἀποστολίδου [Παύλου Νιρβάνα] μετὰ τὸν τίτλον «Ἦνος» καὶ σελ. 235 δύο ποιήματα τοῦ αὐτοῦ: «Εἰς κόκκον ἄμμου» (εἰς τὴν καθαρεύουσιν), «Ἀστὴρ καὶ ῥόδος» (εἰς τὴν δημοτικὴν).

τοῦ Οὐγκῶ ἢ τὴν Φροσύνην τοῦ Βαλαωρίτου. Ὑπάρχει πέριξ τῶν ὑψίστων ἀριστουργημάτων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας βαθεῖά τις ὀρθοετικὴ γραμμὴ ἀπαγορεύουσα τὴν δίοδον εἰς τοὺς ζηλοτύπους ἀλλὰ μετρίας διανοίας, εἶδος μυστηριώδους, σιωπηρᾶς, ἀλλ' ἀδιαρρήκτου συνθήκης, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπαγορευθείσης.

Ἀνεξαρτήτως ὁμοῦ τῶν ἀνωτέρω καὶ μεθ' ὅλην τὴν κατὰ τῶν τοιοῦτου εἶδους ποιημάτων προκατάληψιν ἡμῶν, ὀφείλομεν εἰλικρινῶς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ ἐν ταῖς «Δάφναις» τοῦ κ. Π. Ἀποστολίδου τρία ποιήματα, ἰδίως ὁμοῦ τὸ πρῶτον, ἢ «ΚΕ'. Μαρτίου», ποίημα ἀπαγγελθὲν κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν Πειραιεῖ, ἤρρεσεν ἡμῖν. Ἐκ τοῦ ποιήματος τούτου, ἐν ᾧ διαπνέει εἰκοσαετοῦς ἐνθουσιασμός καὶ διάπυρος πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ, ἀριδῆλως καταδεικνύται ὅτι ὁ κ. Ἀποστολίδης οὐ μόνον κάλλιστα τὴν γραφίδα χειρίζεται, ἀλλὰ πολλά ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ ὑπόσχεται. Καίτοι δὲ πεπατημένην ἤδη ἐβάδισε τρίβον, καὶ γνωστῶν ἐκφράσεων καὶ τόπων, κατ' ἀνάγκην ἄλλως τε, ἐποίησατο χρῆσιν, τοῦθ' ὅπερ, ὡς ἔφθηνεν εἰπόντες, οὐδεὶς τῶν νέων τῶν γραφόντων ἐθνικὰ ποιήματα ν' ἀποφεύγῃ δύναται, δὲν δυνάμεθα ὁμοῦ ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἐν τῇ «ΚΕ'. Μαρτίου» ἀρκετὴν εὔρομεν τὴν πρωτοτυπίαν τῆς τε λέξεως καὶ τῆς εἰκόνας. Ὁ στίχος π.χ. ἔνθα περὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη πρόκειται :

« Σβῦσε, Οὐρανέ, τ' ἀστέρια σου ! Ἡ γῆ θὰ σὲ φω-
[τίση ! »

καὶ οἱ ἐπόμενοι περὶ τοῦ Σαμουήλ :

« Τὴν ἀθρακόβολη, θαρρεῖς, σαρώνοντας ὁ ἀέρας,
σπέρνει ἀστέρια ἕνα σωρὸ στὸν οὐρανὸ, ποῦ εἶναι
συνεφιασμένος, σὰν κι' αὐτὸς τὸ Κοῦγκι του νὰ
[κλαίη ! »

νομίζομεν ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι εἶναι ἀληθῶς δύο ἀστέρια δυνάμενα νὰ κοσμήσωσι τὸν ἀστερόεντα οὐρανὸν τοῦ Εἰκοσιένα. Εἶναι δύο μόνον, ἀλλ' ἀρκοῦσιν ἡμῖν, οἵτινες πολλάκις μέχρι τοῦδε διετρέξαμεν συλλογὰς, χωρὶς νὰ εὔρωμεν οὐχὶ μόνον ἀστέρια, ἀλλ' οὔτε κὰν πυγολαμπίδα.

Τελευτῶντες, συμβουλευόμεν τὸν κ. Ἀποστολίδην νὰ ἐξακολουθῇ γράφων, διότι πολλά εἰς τὸ μέλλον παρ' αὐτοῦ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ νὰ γράφῃ, ὡς ἔγραφεν ὁ προσφιλεῖς αὐτῷ, ὡς ἐν τῷ προλόγῳ του τουλάχιστον φαίνεται, Βερανζέρος, ὀλίγα καὶ καλά, καὶ νὰ ὑμνῇ, ὡς ἐκεῖνος, μᾶλλον τὰ εἰκοσὶ του ἔτη, καὶ ὅτι ἄλλο αὐτοῖς παρομαρτεῖ, βέβαιος ὢν, ὅτι ἐπίσης ἀγαπᾷ τις καὶ ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα του πλουτίζων διὰ παντός εἶδους ἀληθῶν ποιητικῶν ἔργων τὴν πενιχρὰν αὐτῆς φιλολογίαν.

Ἐν Λειψίᾳ, μηνὶ Ἰουνίῳ 1884. Γ. Σ.»

Ἡ ἀνωτέρω κριτικὴ εἶναι ἀξιόλογος καὶ ὡς ἔντονος διαμαρτυρία κατὰ τῆς μονοτονου καὶ πολλάκις τελείως κακοτέχνου πατριωτικῆς ποιήσεως, ἢ ὅποια σχεδὸν ἐκυριάρχει πρὸ 60-50 ἐτῶν εἰς τὸν τοπὸν ἡμῶν. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ Γ. Σ., ὁ συντάκτης τῆς κριτικῆς; Ἄν δὲν ἀπατώμαι, ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς μου καὶ ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Σωτηριάδης. Ἡ μήπως ὁ ποιητὴς Γεώργιος Στρατήγης;

Παραλείπων τὰς λοιπὰς κριτικὰς τῶν «Δαφνῶν» τοῦ Παύλου Νιρβάννα, θὰ παραθέσω κατωτέρω ὅσα περὶ αὐτῶν γράφει ὁ Νικόλαος Ἰγγλέζης (ἴσχι: Ἰγγλέσης ὡς ἐλέγετο ὁ ἐκδότης τοῦ Ἀττικοῦ Μουσείου⁽¹⁾). Ἦτο δὲ ὁ Νικόλαος Ἰγγλέζης Σκοπελίτης, ἐπομένως συμπολίτης τοῦ Νιρβάννα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη μὲν ἐν Μαριανουπόλει τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ κατήγετο πατρόθεν ἐκ Σκοπέλου καὶ τέκνον τῆς μικρᾶς αὐτῆς νήσου ἤθελε νὰ θεωρῆται⁽²⁾. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Σκοπελίτης Νικόλαος Ἰγγλέζης ἀγωνιστὴς τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, μετ' αὐτὴν δὲ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, μάλιστα δὲ ἐφοριακός⁽³⁾, καὶ κατόπιν γραμματεὺς λιμεναρχείου. Ἀκριβῶς εἰς αὐτὸν τὸν Νικόλαον Ἰγγλέσην, τὸν Σκοπελίτην, ἀναφέρεται ἡ ἐξῆς περικοπὴ τῆς «Γλωσσικῆς αὐτοβιογραφίας»⁽⁴⁾ τοῦ Παύλου Νιρβάννα: «Κάποτε ἦλθε στὸ σπίτι μας ἕνας γείτονας μας, παλαιὸς οἰκονομικὸς ἔφορος καὶ κατόπιν γραμματεὺς λιμεναρχείου, ἕνας ἀνθρώπος ποῦ φημιζότανε γιὰ τὰ ἑλληνικὰ του καὶ ἦταν μοναδικὸς νὰ γράφῃ ἀναφορὰς... Κόσμος καὶ κόσμος ἐρχότανε νὰ πιάσῃ σειρὰ στὸ σπίτι του μὲ τὰ χαρτόσημα στὰ χέρια. Δὲν ἦτανε δηλαδή, νὰ ποῦμε, σὰ δημόσιος γραφεὺς, ἀπ' αὐτοῦς ποῦ γράφουνε ἀκόμη σὲ κάποια μέρη τῆς Εὐρώπης τὰ γράμματα καὶ τὰ ραβασάκια στὶς ἀγράμματα γυναικοῦλες. Αὐτὸς ἔγραφε ἀναφορὰς σὲ ὑπαλλήλους, σὲ γιατρούς, σὲ σπουδαίους ἀνθρώπους. Διότι «κατεῖχε τὴν γλῶσσαν»⁽⁵⁾ πράγμα ποῦ δὲν ἦτανε τοῦ καθενός. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχα γράψῃ κι' ἐγὼ μὴ ἀναφορὰ σ' ἕνα τελειόφοιτο τῆς ἰατρικῆς ποῦ ζητοῦσε ὑποτροφία. Ἡ ἀναφορὰ μου ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ ἐπισήμου ἀναφοριογράφου. Κι' ὁ ἀναφοριογράφος, ποῦ ἔβλεπε νὰ κινδυνεύῃ τὸ ψωμί του, ἦλθε νὰ συγχαρῇ τὸν πατέρα μου καὶ νὰ τοῦ πῆ ὅτι «κατέχω κι' ἐγὼ τὴν γλῶσσαν», ἀλλ' ὅτι ἀκόμη δὲν ἤμουν τόσο δυ-

(1) Πρὸβλ. ἀνωτέρω, σελ. 3 β'.

(2) Πρὸβλ. καὶ ὅσα γράφει ὁ Παῦλος Νιρβάννας «Παναθηναῖα», τόμ. ΙΓ' (1906-1907), σελ. 7 κ.έ.

(3) Πρὸβλ. σελ. 9, ὑποσημ. 2.

(4) Ἐκδ. «Παναθηναίων» (1905) σελ. 17-18.

(5) Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Σκοπελίτου Νικόλαου Ἰγγλέζη (πρὸβλ. καὶ τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα αὐτοῦ) φαίνεται, ὅτι μετριώτατα «κατεῖχεν τὴν γλῶσσαν».

νατός γὰρ νὰ γράφω ἀναφορὰς κι' ἔπρεπε νὰ κοιτάζω πρῶτα τὰ μαθήματά μου.—Ὁ Νικόλαος Ἰγγλέζης ὁ Σκοπελίτης, ἐξεφώνησε τὴν 25 Μαρτίου 1884 λόγον μετὸν τίτλον «Τὰ ἀπὸ τοῦ 1774 μέχρι τέλους τοῦ 1815 ἀρματωλίκια καὶ ὁ ἥρωος Νικοτζάρας τὸ 1805-1808». Τὸν λόγον τοῦτον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀξιὸς προσοχῆς, ἐδημοσίευσεν ὁ φιλόστωρ Σκοπελίτης καὶ εἰς αὐτοτελὲς φυλλάδιον⁽¹⁾ μετὰ τινων προσθηκῶν μίαν τῶν προσθηκῶν τούτων ἀναφέρεται εἰς τὸν Παῦλον Νιρβάναν καὶ τὰς «Δάφνας» αὐτοῦ⁽²⁾: «Πλείστα ἐπίσημα πρόσωπα ἐξύμνησαν καταλλήλως τὴν ἐπέτειον ταύτην ἐθνικὴν ἑορτὴν τῆς 25 Μαρτίου 1821, οὕτω καὶ ὁ ἐν Πειραιεῖ κατοικῶν ἀξιόπαινος συμπολίτης μας κ. Πέτρος Κ. Ἀποστολίδης, φοιτητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἐξύμνησε τὴν ἱεράν ταύτην ἐθνικὴν ἑορτὴν διὰ τοῦ ἀξιολόγου ποιηματίου του ἐπαινεθέντος ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν Μασσαλία ὑπὸ τῆς Μεσημβρινῆς Ἐπιθεωρήσεως⁽³⁾ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Λειψία περιοδικοῦ ὁ Ἔσπερος. Ἐπιγράφεται δὲ οὕτως

ΔΑΦΝΑΙ

εἰς τὴν 25 Μαρτίου 1821.

Τοῖς ἀγνώστοις ἥρωσι τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἱερόν⁽⁴⁾.

Τὸν συμπολίτην μου τοῦτον, προαγαγόμενον ἐπὶ ποιήσει, ὡς πρὸς τὴν νῆσον καὶ πόλιν Σκόπελον θεωρῶ καθῆκόν μου νὰ τὸν ὠνομάσω ἕνα νέον βλαστόν της, πρωτεύοντα, διὰ τῆς σημερινῆς ποιήσεως, τοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1740-1766 τοῦ Μεσαίωνος διαπρέψαντος ἐν πολλοῖς ἀοιδίμου Κωνσταντῖνου Καίσαριου Δαπόντε ἐκ τῆς νήσου τῶν Σκοπέλων, ὡς ὑπογράφεται ἐν τοῖς χειρογράφοις σωζομένοις συγγράμμασι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐκτετυπωθείσοις, ἅτινα μόνον τοῦτο ἐπαινέθησαν ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις τελεσθείσῃ Α'. ἑορτῇ τῶν Ὀλυμπίων. Οἱ τοιοῦτοι νέοι τιμῶσι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν γεννέτηρα πατρίδα των, ὧν προεξάρχουν σήμερον οἱ γνωστοὶ ἀξιότιμοι ἀδελφοὶ κ.κ. Παράσχοι⁽⁵⁾.

(1) Ὁ πλήρης τίτλος: «Τῆς Ἑλλ. ἱστορίας σπουδαία συμπλήρωσις. Τὰ ἀρματωλίκια, μαρτυρούμενη ὑπὸ τῶν δημοσιευομένων ὡδε χειρογράφων καὶ ὁ ἥρωος Νικοτζάρας ὑπὸ Νικόλαου Ἰγγλέζη Σκοπελίτου. Φυλλάδιον Α'. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀθηναϊδος (ἐν ὁδῷ Περικλέους 18) 1884» σελ. ἠριθμημένοι 57, εἰς 8ον (ἐν σελ. 52 καὶ 54) μαρτυρεῖ ὁ Νικόλ. Ἰγγλέζης, ὅτι ὑπῆρξε καὶ «ἀγωνιστής» καὶ «ἀρχαῖος οἰκονομικός ὑπάλληλος, ἰδίως δὲ ἐφοριακός», καὶ τὸ «1841 ἔτος γραμματεὺς παρὰ τῇ οἰκονομ. ἐπιτροπείᾳ Λακεδαιμόνος».

(2) Αὐτόθι, σελ. 54-55.

(3) Δὲν εὐρίσκεται ἐν Ἀθήναις, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἢ σειρά τῆς ἐπιθεωρήσεως αὐτῆς.

(4) Εἶναι ὁ τίτλος τῆς ἐντύπου ἀφιερώσεως τῶν «Δαφνῶν».

(5) Μετετύπωσα τὸ ἀπόσπασμα μετὰ ὄλα τὰ ὀρθογραφικὰ καὶ λεκτικὰ λάθη τοῦ συγγραφέως.

Τί θὰ ἐνεβουσίασε τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς οἰκειοὺς τοῦ Παύλου Νιρβάνα ἐκ τῆς κριτικῆς τοῦ Νικόλαου Ἰγγλέζη; Ἀσφαλῶς ἢ ἐκ μέρους αὐτοῦ ἀναγνώρισις, ὅτι ὁ νέος βλαστός τῆς Σκοπέλου, ὁ ποιητῆς τῶν «Δαφνῶν», ὑπερηκόντισεν ἤδη ποιητικῶς τὸ παλαιὸν καύχημα τῆς αὐτῆς νήσου, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ «ἐν μοναχοῖς» Καίσαριον Δαπόντε. Ὅταν ὁ Νικόλαος Ἰγγλέζης ἔγραφε τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα, μετὰ τῶν φίλων τῆς Φαναριωτικῆς παραδόσεως τὸ ἄστρον τοῦ Κωνσταντῖνου Δαπόντε δὲν εἶχεν ἀκόμη σβύσει, ἐθεωρεῖτο καὶ τότε, ὅπως καὶ ἑκατὸν ἔτη προηγουμένως, ποιητῆς ἀξιολογώτατος καὶ «χαρίεις», ἢ «ἀηδῶν τῆς ἸΗ' ἑκατονταετηρίδος»⁽¹⁾ τὰ ἀνέκδοτα αὐτοῦ ἔργα ἐκυκλοφοροῦν μετὰ τοῦ λαοῦ χειρογράφως καὶ τυπούμενα ἐγίνοντο μετὰ χαρᾶς ὑπὸ τούτου δεκτά. Τὸ δὲ κήρυγμα τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, πρὸ 37 περίπου ἐτῶν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος «Δαπόντες, τόσο πεζολόγος ὅσο καὶ πολυγράφος, δὲν ἔχει καμιά ἀξία ποιητικῆ»⁽²⁾ δὲν ἠκούσθη ἄνευ διαμαρτυριῶν ὑφ' ὠρισμένων κύκλων. Ἀλλ' ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης τῆς «Νέας Ἐστίας» ἴσως οὔτε κἀν ἔχει ἀκούσει τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντῖνου Δαπόντε, τὸν ὁποῖον — κατὰ τὸν Νικόλαον Ἰγγλέζη τὸν Σκοπελίτην — ἤδη τῷ 1884 εἶχεν ὑπερακοντίσει ὁ Παῦλος Νιρβάνας. Ἐν τούτοις ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες ὑπῆρξεν πολυγραφώτατος λόγιος, ἀξιὸς νὰ καταστῇ ἀντικείμενον μακρᾶς ἐπιστημονικῆς πραγματείας⁽³⁾. Κατωτέρω ἐκτίθενται ὀλίγα περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Σκοπελίτου λογίου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες κατήγετο πατρόθεν ἐξ Ἄνδρου, ὅπου ὁ πατήρ του Στέφανος εἶδε τὸ φῶς καὶ μέχρι τινὸς ἔζησε. Οἰκογενειακαὶ διαφοραὶ καὶ ἄλλα αἷτια ἠνάγκασαν τὸν Στέφανον Δαπόντε νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Ἄνδρον καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Σκόπελον, ἐκεῖ ἐνυμφεύθη μετὰ κόρης ἀρχοντικῆς τῆς νήσου οἰκογενείας καὶ ἐγένετο ἐξ αὐτῆς πατὴρ δεκαπέντε ὄλων τέκνων. Ὁ Στέφανος Δαπόντες με-

(1) Θ. Ἀθανασίου, περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ. Ἐν Ἀθήναις, 1898, σελ. 57.

(2) Πρόλογος εἰς τὰ «Ἄπαντα Δ. Σολωμοῦ» (Βιβλιοθήκη Μαρσαλῆ 1901). Ἀρχὴ τοῦ Β' κεφαλαίου.

(3) Ἐσχάτως περὶ τοῦ Κωνσταντῖνου-Καίσαριου Δαπόντε ἐπραγματεύθη ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Δ. Π. Πασχάλης ἐν τῇ «Θεολογία», τόμ. ΙΓ' (1935), σελ. 225-250, ὅθεν καὶ εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος ζεῖς τὴν αὐτόθι σημειουμένην βιβλιογραφίαν πρόσθετος: Νίκος Α. Βεῆς (Βέης), Der französisch mittelgriechische Ritterroman, Imberios und Margarona und die Gründungssage des Daphniklosters bei Athen. Berlin-Willmersdorf 1924, σελ. 37 κ.ἑ., Εὐδοκίμου Ξηροποταμνοῦ, Ἡ ἐν ἀγίῳ δρεῖ Ἄθω... μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου. Ἐν Θεσσαλονίκῃ - Σέρραις 1926, σελ. 72 κ.ἑ., 133 κ.ἑ., 136 κλ. Πρβλ. καὶ Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher τόμ. ΙΒ' (1935/6), σελ. 170-171.

τήρχετο ἐν Σκοπέλω κατ' ἀρχάς ὁ ἴδιος τὸν διδάσκαλον, ἔπειτα δὲ καὶ συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἰδρυθῆ αὐτόθι συστηματικὸν σχολεῖον, ὅπου καὶ ἐφοίτησαν τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα. Ἐξ αὐτῶν ὡς λόγιοι διεκρίθησαν ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὡς μοναχὸς μετονομασθεὶς Καيسάριος, γεννηθεὶς τῷ 1714, καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς του Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος ἀνήλθεν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Αἴνου, ἀλλὰ παρητήθη, ἵνα μονάσῃ ἐν Χίῳ ἐν τῇ μονῇ τῶν Διευχῶν ἢ Μουνδῶν (1).

Διὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μελετίου διωρίσθη ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες ὑπότροφος εἰς τὴν αὐθεντικὴν σχολὴν τοῦ Βουκουρεστίου, μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐκεῖ σπουδῶν του προσελήφθη τῷ 1738 ὡς δεῦτερος γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου. Κατ' ἐντολὴν τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἔγραψεν ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες τὰς «Δασκικὰς ἐφημερίδας» (2), ἀξιόλογον πηγὴν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1736 - 1739. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες ἐνυμφεύθη μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ξυπολήτου, καταγομένου μὲν ἐκ Ζαγοράς τῆς Μαγνησίας, ἐγκατεστημένου δὲ λαμπρῶς ἐν Βλαχίᾳ. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐν τούτοις κατὰ τὸ ἔτος 1741 μετέθεσε διὰ δευτέραν φορὰν τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον Μαυροκορδάτον ἐκ Βλαχίας εἰς Μολδαβίαν, ἐκεῖ δὲ παρηκολούθησεν αὐτὸν πάντοτε ὡς δεῦτερος γραμματεὺς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ αἱ σχέσεις μεταξύ ἡγεμόνος καὶ τοῦ δευτέρου οὗτοῦ γραμματέως ἐξετραχύνθησαν ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Δαπόντες ἐγκατέλειψε τὸ ἴασιον, ἵνα μεταβῆ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ συνεργασθῆ συνωμοτικῶς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Μαυροκορδάτου ἤτο δὲ οὗτος ἀδελφὸς τοῦ προμνημονευθέντος Κωνσταντίνου, τοῦ ὁποῖου ἐκεῖνος ἐπεζήτησε καὶ κατάρθωσε διὰ τῶν Τούρκων τὴν ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῆς Μολδαβίας καθάρειν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου 1743 διορίζεται ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες πρῶτος γραμματεὺς καὶ μετ' ὀλίγον καμινάρης τοῦ νεωστὶ εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Βλαχίας ἀνυψωθέντος Ἰωάννου Μαυροκορδάτου. Ἀλλ' οἱ πολυπληθεῖς καὶ πικροὶ ἐχθροὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δαπόντες βυσοδομοῦσι καὶ ἐν Μολδαβίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὁ μέγας Βεζύρης τῷ 1746 διατάσσει τὴν σύλληψιν αὐτοῦ. Προφασιζόμενος, ὅτι ἔχει διπλωματικὴν ἀπο-

στολήν ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Μαυροκορδάτου, πράγματι ὅμως ὅπως μὴ συλληφθῆ κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ μεγάλου Βεζύρη, φεύγει ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες εἰς Κριμαίαν πρὸς τὸν ἐκεῖ Χάνην τῶν Τατάρων. Τὸν Χάνην τοῦτον συνοδεύων κατήλθεν ἀνοήτως ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μετὰ βραχὺ—τῇ 27 Μαρτίου 1747—συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη βαρεῖαι ἦσαν αἱ κατ' αὐτοῦ κατηγορίαι· μεταξύ τῶν ἄλλων, ὅτι ἐπέδωκεν τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν ἐν Κριμαίᾳ Τούρκων, ὅτι παρημπόδιζε τὴν πληρωμὴν τῶν τεταγμένων φόρων καὶ εἶχε περιουσίαν πλέον τῶν 150 χιλ. γροσίων καὶ στάβλον πολυτελέστερον ἐκείνου τοῦ μεγάλου Βεζύρου (3). Παρέμεινε δὲ δέσμιος ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες εἰς τὴν λεγομένην Φυλακὴν τοῦ Μαζούραγα εἴκοσι περίπου μῆνας, πολλὰ ἐκεῖ παθὼν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐντὸς τῆς φυλακῆς αὐτῆς συνέταξεν ὁ ἀτυχῆς Σκοπελίτης καὶ ἄλλα καὶ κατὰ μέγα μέρος τὴν ἔμμετρον πολλαχῶς σκανδαλώδη συγγραφὴν μὲ τὸν τίτλον «Καθρέπτis τῶν γυναικῶν», ἡ ὁποία ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους ἐν Λειψίᾳ τῷ 1766, ἐπιμελεῖα ἢ μᾶλλον ἀμείλια τοῦ ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Καστορίας ἱατροφιλοσόφου Θωμᾶ Μανδακάση (4). Ἀντὶ σημαντικῶν λύτρων ἀπολυθεὶς τῆς φυλακῆς ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες συνῆψε — διὰ προξενείας τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Σιλβέστρου — τὴν 12 Νοεμβρίου 1749 δεῦτερον γάμον, διότι ἡ πρώτη αὐτοῦ σύζυγος ἔν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποθάνει· ἀλλὰ καὶ τὸ δεῦτερον χηρεύσας, τὴν 6 Φεβρ. 1751, ἀπεφάσισε πλέον νὰ ἐνδυσθῆ τὸ ἰσάγγελον σχῆμα, ἀφοῦ μάλιστα εἶχεν ἀποθάνει καὶ τὸ θυγάτριον· τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ γάμου. Καὶ τὴν μὲν μοναχικὴν κουρὰν ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες μετὰ τρίμηνον δοκιμασίαν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ ἔτους 1753 ἐν τῇ μονῇ τῆς Παναγίας τοῦ Πιπεριοῦ, τῆς βραχῶδους νησίδος τῶν Β. Σποράδων· τότε δὲ κατὰ τὸ μοναχικὸν ἔθος μετωνομάσθη ἀπὸ Κωνσταντίνου εἰς Καيسάριον. Μετὰ τριετὴ σχεδὸν ἀσκήσιν ἐν τῇ μονῇ τῆς μετανόιας του ἐξεδιώχθη ὁ Καيسάριος λόγῳ πειθαρχικοῦ παραπτώματος ἐξ αὐτῆς καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐν Σκοπέλω μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας, τῆς ὁποίας κτίτορες εἶχον ὑπάρξει καὶ ὁ μητρόθεν πάππος του Ἰωάννης Γραμματικὸς καὶ ὁ πατήρ του Στέφανος Δαπόντες. Μεταβάς δὲ κατὰ Μάϊον τοῦ 1757 χάριν προσκυνήσεως εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐξενίσθη ὁ Καيسάριος ἐν

(1) Πρβλ. Δ. Π. Πασχάλην, Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 224 (=4) κ. ἔ. Γ. Ι. Ζολώταν - Α. Κ. Σάρου, Ἱστορία τῆς Χίου, τόμ. Γ', μέρος Α', σελ. 510, μέρος Β', σελ. 286 κ. ἔ., 290 (ἐνταῦθα καθ' ὑπόθεσιν χωρίζεται ὁ διδάσκαλος Μεθόδιος Δαπόντες καὶ ὁ Αἴνου Μεθόδιος) 305 κ. ἔ., 308.

(2) Ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐ. Legrand, *Éphémérides Daces*, εἰς τρεῖς τόμους, ἐν Παρισίοις 1888 - 1888.

(1) Δ. Π. Πασχάλης, Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 22 (=6) κ. ἔ.— Ὅτι τινὲς τῶν κατηγοριῶν ἦσαν βάσιμοι δέχεται καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες.

(2) Πρβλ. Ἐ. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique*, . XVIIIe siècle, Τόμ. Β', Ἐν Παρισίοις 1928, σελ. 51 κ. ἔ. Σ. Π. Λάμπρου, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Β' (1905) σελ. 508 κ. ἔ.

τῆ μονῆ Ξηροποτάμου παρὰ τοῦ σκευοφύλακος αὐτῆς Ἀνθίμου, συντοπίτου καὶ παλαιοῦ φίλου. Τότε ἀκριβῶς εἶχον ἀποφασίσει οἱ πατέρες τοῦ Ξηροποτάμου νὰ προβῶσιν εἰς ἀνακαινισμόν τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς αὐτῶν καὶ ἐζήτησαν τὸ κατάλληλον πρόσωπον, ὅπως ἀποστείλωσιν αὐτὸ εἰς τὰς Παριστίους χώρας καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς περισυλλογὴν ἐράνων χάριν τοῦ ἀνακαινισμοῦ τούτου. Ὁ Καيسάριος Δαπόντες μετὰ πολλὰ ἐπίεσθη νὰ ἀναλάβῃ τὸ πολύπονον τοῦτο ἔργον συναποκομίζων δὲ καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν κειμήλιον τῆς μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου, τὸ μέγα τεμάχιον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὸ λεγόμενον ἀνάθημα τοῦ αυτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, ἀνεχώρησε μετὰ τῆς συνουσίας αὐτοῦ ἐξ Ἁγίου Ὄρους κατὰ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ 1757, «θειῶ ζήλω ἐμφορούμενος». Περιώδευσε δὲ χάριν περισυλλογῆς ἐράνων ὑπὲρ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου ὁ Καيسάριος Δαπόντες τμήματα τῆς Θράκης, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, τὴν Χίον⁽¹⁾, τὴν Σάμον, τὰ Ψαρά, τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Σκόπελον. Ἡ περιόδία του διήρκεσεν ὀκτῶ ἔτη καὶ πλέον τῶν τριῶν μηνῶν, ὑπῆρξε δὲ πλουσία εἰς ἀπόδοσιν, διότι εἰσέπραξεν ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου εἰς μετρητὰ καὶ εἶδη πλέον τῶν 5000 γροσίων καὶ περισυνέλεξε ποικίλα καὶ πολλὰ ἀφιέρωματα εἰς αὐτήν⁽²⁾. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐκόμισεν ἐκ Χίου⁽³⁾ εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου τὴν αὐτόθι καὶ σήμερον σωζομένην φιάλην, μονόλιθον ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου τῆς νήσου ἐκείνης, καὶ ἔγραψεν ἐπ' αὐτῆς τοὺς ἐξῆς στίχους :

Χιώτισσα εἶμαι, Χιώτισσα, τί μὲ ρωτᾷς, Παπᾶ μου ;
Γιὰ τοῦτο εἶμαι, ὡς θωρεῖς, εὐμορφῆ, Δέσποτά μου.
Θυγάτηρ Καيسαρίου δὲ Δαπόντε, Γέροντά μου,
Καὶ μ' ἔφερε νὰ κάθωμαι εἰς τοῦ Χλωροποτάμου⁽⁴⁾.
Γιὰ νὰ θωροῦν νὰ ἐπαινοθῆ τὴν ὡραιότητά μου,
Λέγεται δέ, ἂν ἐρωτᾷς, φιάλη τ' ὄνομά μου⁽⁵⁾.

Τὴν μικρὰν αὐτοῦ περιόδιαν κατέστησεν ὁ Καيسάριος Δαπόντες ἀντικείμενον μακροῦ στιχηροῦ ἔργου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκεν τὸν τίτλον «Κῆπος Χαρίτων»⁽⁶⁾, ἀφιέ-

⁽¹⁾ Πρβλ. Γ. Ι. Ζολώταν - Α. Κ. Σάρου, ἔνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Γ', μέρος Α', σελ. 509 κ.έ., μέρος Β', σελ. 285 κ.έ.

⁽²⁾ Πρβλ. Εὐδόκιμον Ξηροποταμηνόν, ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 73 κ.έ.

⁽³⁾ Καὶ μάλιστα, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς μονῆς Διευχῶν ἢ Μουνδῶν κατὰ Γ. Ι. Ζολώταν - Α. Κ. Σάρου, ἔνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Γ', μέρος Α', σελ. 510, μέρος Β', σελ. 286 - 287 (πρβλ. ἀφ' ἑτέρου Κ. Δαπόντε, Κῆπος Χαρίτων, ἔκδ. Γαβριὴλ Σοφοκλέους, σελ. 108).

⁽⁴⁾ Ἐπὶ τὸ εὐφημότερον ἀντί: Ξηροποτάμου.

⁽⁵⁾ Αὐτόθι, σελ. 139 (ἡ ἐπιγραφή ἐξεδόθη πόλλάκις).

⁽⁶⁾ Ἐξεδόθη ὑπὸ Γαβριὴλ Σοφοκλέους (ἐν Ἀθήναις 1888) καὶ ὑπὸ Ε. Legrand (Bibliothèque grecque vulgaire. Τόμ. Γ'. Ἐν Παρισίοις 1881).

ρωσε δὲ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ἰωάννου Μαυροκορδατον, τὸν ἐπικληθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων *Φιραρῆν* (=πρόσφυγα).

Ὁ Καيسάριος Δαπόντες ὑπῆρξε καὶ εὐτράπελος, ἀλλὰ καὶ δύστροπος ἄνθρωπος. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου τῆ 11 Σεπτ. 1765 περιῆλθεν εἰς ἔριδας πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς μονῆς καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ θέρους 1771, ἀπεμακρύνθη ἐξ αὐτῆς, ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν Ἀγιορειτικὴν μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ 1773, ὅποτε ἐπέστρεψεν, ὡς φαίνεται, καὶ πάλιν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου. Κατὰ Σεπτ. τοῦ 1778 ὁ Καيسάριος Δαπόντες ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Σκοπέλῳ πατρικὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας, τὴν ὁποῖαν ἐπεσκεύασε καὶ διὰ κειμηλίων καὶ κτημάτων ἐπλούτισεν, βραχὺ δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του δι' ἐπιστολῆς ἀφιέρωσε εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου. Ἐν τούτοις ὁ εὐερέθιστος Καيسάριος, περιελθὼν εἰς διαφορὰς πρὸς τὸν αὐτάδελφόν του Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς εἶχε δαπανήσει πρὸς καλλωπισμὸν τῆς ἐν Σκοπέλῳ πατρικῆς μονῆς τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπέστρεψε κατὰ τὸ θέρους τοῦ 1784 εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 4 Δεκ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους⁽¹⁾.

Ὁ Κωνσταντῖνος-Καيسάριος Δαπόντες ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως φιλοπονώτατος ἄνθρωπος μέγα μέρος τῆς ζωῆς του διήλθε μελετῶν καὶ γράφων. Πλὴν τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ἀνωτέρω, ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλὰ, πεζὰ καὶ στιχηρά, ἐξ ὧν οὐχὶ ἀσήμαντον μέρος παραμένει ἀνεκδοτον⁽²⁾. Ἐάν οἱ ποιηταὶ ἐκρίνοντο κατὰ τὸ ποσὸν τῶν στίχων, τοὺς ὁποῖους συνηρμολόγησαν, τότε ὁ Κωνσταντῖνος-Καيسάριος Δαπόντες ἀνήκει εἰς τοὺς μεγαλυτέρους ποιητὰς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας. Δυστυχῶς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν στίχων ἀντιστρόφως ἔχει τὸ ποιὸν τῶν στίχων τοῦ Σκοπελίτου λογίου. Ἄλλ' ἂν—κατὰ τὸν Κωστὴν Παλαμᾶν⁽³⁾—ὁ Κωνσταντῖνος-Καيسάριος Δαπόντες ἀπολύτως κρινόμενος οὐδεμίαν ποιητικὴν ἀξίαν ἔχη, ἐξ ἄλλου πολλὰ ἔργα αὐτοῦ, ἔμμετρα καὶ πεζὰ, εἶναι σπουδαιότατα ἀπὸ ἱστορικῆς, γεωγραφικῆς, γραμματολογικῆς καὶ λαογραφικῆς ἀπόψεως. Διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς χρησιμον ἔργον εἶναι τὰ μέχρι τοῦδε μόνον ἐπὶ μέρους ἐκδεδομένα «Ἀθη Νοητά»⁽⁴⁾ τοῦ

⁽¹⁾ Πρβλ. Εὐδόκιμον Ξηροποταμηνόν, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 75 κ.έ.

⁽²⁾ Πρβλ. Κ. Ν. Σάθαν, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη. Τόμ. Γ'. Βενετία 1872, σελ. κη' κ.έ. Ε. Legrand - I. Petit-H. Fernot, ἔνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', σελ. 28 τόμ. Β', σελ. 524. Εὐδόκιμον Ξηροποταμηνόν, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 79 κ.έ., Δ. Π. Πασχάλην, σελ. 238 (=17) κ.έ.

⁽³⁾ Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ.

⁽⁴⁾ Πρβλ. Νίκος Α. Βεες (Βέης), ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 55.

Κωνσταντίνου - Καισαρίου Δαπόντε· τοῦ αὐτοῦ πάλιν λίαν διαδεδομένος ἦτο ἄλλοτε ὁ «Κανὼν περιεκτικὸς πολλῶν ἐξαιρέτων πραγμάτων τῶν εἰς πολλάς πόλεις καὶ νήσους, καὶ ἔθνη καὶ ζῶα ἐγνωσμένων».

Ἄλλὰ περὶ τοῦ κανόνος τούτου, τοῦ οὐοίου μέγα μέρος ἐγνώριζον ἀπὸ στήθους ὁ Παῦλος Νιρβάνας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ἄλλοτε θὰ ἔχωμεν τὴν εὐκαιρίαν διεξοδικῶς νὰ πραγματευθῶμεν.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (BEES)

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἡ ΚΑΛΩΣΥΝΗ ΤΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Εἰς ἓνα μικρὸν καὶ ὄχι πολὺ καλοτυπωμένον τομίδιον ἐξεδόθη τὸ 1921 ἡ «Παγὰ Λαλέουσα» τοῦ Παύλου Νιρβάνα. Τὸ βιβλιράκι αὐτὸ εὐρίσκειται πάντοτε ἐμπρὸς μου εἰς τὸ γραφεῖόν μου, διότι ὁ ἀειμνηστὸς φίλος πού μου τὸ προσέφερε, ἔχει γράψει εἰς τὴν πρώτην του σελίδα, μετὰ τὴν ἡρεμον καὶ κανονικὴν του καλλιγραφίαν, τρεῖς γραμμὰς πού ἀποτελοῦν δι' ἐμὲ τὸν πολυτιμότερον τίτλον μου. Γνωρίζω καλὰ ὅτι δὲν εἶμαι ἀξίος τοῦ τίτλου αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν ὀφείλω μόνον εἰς τὴν ἀπαράμιλλον, τὴν ἀφθαστον καλωσύνην τοῦ Παύλου Νιρβάνα. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον μου εἶναι πολὺτιμος αὐτὴ εἰδικῶς ἡ ἀνάμνησίς του. Ἐπὶ δεκαεπτὰ ὄλα ἔτη, ἀληθινὰ ἀδελφικῆς καὶ καθημερινῆς συνεργασίας μαζί του, ἐγνώρισα τελείως τὴν καλωσύνην αὐτὴν, πού ἀπετέλεσε τὸ κυριώτερον ἀνθρώπινον χαρακτηριστικόν του, καὶ τὴν ἐθαύμασα μετὰ ὄλην μου τὴν ψυχὴν. Διότι ἡ καλωσύνη αὐτὴ, συνδυαζομένη μετὰ τὴν ἀληθινὴν πνευματικὴν του ἀξίαν, μετὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, εἶναι ἀρετὴ ἀξία τοῦ πλέον ἀπολύτου θαυμασμοῦ.

Ἀπὸ τὴν καλωσύνην αὐτὴν, τὴν οὐοίαν δὲν ἐσκίαζε καμμία ἐπιφύλαξις, κανεὶς δισταγμός, ἡ οὐοία δὲν ἔλειπεν οὔτε μίαν στιγμὴν ἀπὸ τὴν ζωὴν του, τολμῶ νὰ πι-

στεύω ὅτι χαρακτηρίζεται καὶ ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Παύλου Νιρβάνα. Ἄλλοι, ἀρμοδιώτεροι, θὰ κρίνουν, ἢ ἔκριναν ἤδη, τὸ ἔργον αὐτό, θὰ τοῦ εὔρουν ἀρετὰς καὶ ἀδυναμίας, θὰ καταβάλουν κάθε δυνατὴν προσπάθειαν διὰ νὰ εὔρουν ἰδεολογικὰς δοξασίας, κοινωνικὰς κατευθύνσεις, κοσμοθεωρίας. Θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ ὁμως νὰ πιστεύω ὅτι δι' ὁποῖον ἐγνώρισε καλὰ τὸν ἀνθρώπον, εἶναι προφανὴς καὶ ἡ πηγὴ τῆς καλωσύνης, ἡ οὐοία ἐπλημμύρισε τὸ ἔργον του μετὰ τὸ αἶσθημα αὐτό. Ἴσως νὰ μὴ χρειάζεται περισσοτέρα προσπάθεια διὰ νὰ εὔρη κανεὶς τὴν ἀληθινὴν κοσμοθεωρίαν του. Εἰς μίαν μόνον λέξιν θὰ ἠδύνατο αὐτὴ νὰ συνοψισθῆ: Καλωσύνη. Ὁ Νιρβάνας, ὁ οὐοῖος δὲν ἐγνώρισε ἐχθρούς, ὁ οὐοῖος δὲν ἐπέπραξε ποτὲ ἀνθρώπον, ὁ οὐοῖος δὲν ἠρνήθη ποτὲ νὰ προσφέρῃ μίαν ὑπηρεσίαν πού τοῦ ἐζητεῖτο, ἐπίστευεν εἰς τὴν καλωσύνην, ὡς εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην δύναμιν, ἡ οὐοία καὶ τοὺς κακοὺς ἀκόμη ἠμπορεῖ νὰ κατακτήσῃ. Ἐπίστευεν ἴσως ἀκόμη ὅτι κακία δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅτι οἱ κακοὶ ἀνθρώποι εἶναι ἀληθινὰ δυστυχισμένοι καὶ ὅτι εἶναι ἀξιοὶ οἴκτου καὶ συμπαθείας.

Πόσον διαφορετικὸς θὰ ἦτο ὁ κόσμος, ἐὰν περισσότεροὶ ἀνθρώποι εἶχον τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀλησμονήτου φίλου!

Α. Α. ΚΥΡΟΥ

